

Протокол № 1

засідання проблемної групи «Ономастичні студії»

кафедри української філології

9 вересня 2021 року

Керівник: Михайло ТОРЧИНСЬКИЙ

Староста: Наталія ОГУРЦОВА

Присутні: Гладка Софія, Дерев'янюк Ірина, Дроняк Лариса, Коваль Олена, Мисик Єлизавета, Морозенко Ольга, Огурцова Наталія, Опушко Богдана, Пархонюк Яна, Петричук Марія, Садовець Ангеліна, Храпак Тетяна.

Відсутні: немає

Порядок денний:

1. Організаційні питання.
2. Обрання тем наукових досліджень.

1. СЛУХАЛИ: . ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПИТАННЯ

ВИСТУПИЛИ: ТОРЧИНСЬКИЙ М. М., який розповів про мету і завдання роботи проблемної групи.

Курс «Українська ономастика» викладається для студентів філологічних спеціальностей університетів як додатковий у циклі лінгвістичних дисциплін. Він покликаний ознайомити студентів з особливостями функціонування пропріальних одиниць у практиці мовної діяльності людини. Додатково планується ознайомити членів проблемної групи з твірними і функціональними атрибутами насамперед місцевих пропріальних одиниць і удосконалити навички студентів здійснювати наукові дослідження.

Таким чином, основна *мета* роботи – вивчення закономірностей розвитку і функціонування власних назв у структурі мови.

Із зазначеної мети випливають такі *завдання*:

- удосконалення технології вивчення та аналізу лінгвістичного матеріалу;
- ознайомлення з історією вивчення власних назв;
- розгляд особливостей структурування онімного простору;
- встановлення найбільш характерних ознак місцевих онімів;
- поліпшення методики наукового дослідження пропріативів.

Основними *формами* роботи будуть групові й індивідуальні заняття із членами проблемної групи, виконання самостійних наукових досліджень і обговорення їх результатів на засіданнях проблемної групи, написання наукових статей, курсових і дипломних робіт, участь у науково-практичних конференціях

УХВАЛИЛИ: Інформацію Торчинського М. М. взяти до відома.

2. СЛУХАЛИ: ОБРАННЯ ТЕМ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

ВИСТУПИЛИ: члени проблемної групи «Ономастичні студії», які ознайомили присутніх із своїми планами роботи.

<i>№ з/п</i>	<i>Прізвище, ініціали</i>	<i>Види роботи</i>	<i>Термін</i>
1.	Гладка Софія	1. Дослідження українських прізвищ. 2. Підготовка й опублікування наукової статті «Походження і значення прізвищ та імен учителів Женишковицької ЗОШ I–III ступенів».	Протягом року Травень
2.	Дерев'янюк Ірина	1. Дослідження ергономії Красилова. 2. Підготовка й опублікування наукової статті «Походження власних назв комерційних об'єктів міста Красилів».	Протягом року Травень
3.	Дроняк Лариса	1. Дослідження ойконімії Верховинщини. 2. Підготовка і опублікування наукової статті «Походження назв населених пунктів Верховинщини».	Протягом року Травень
4.	Коваль Олена	1. Дослідження українських телевізійонімів. 2. Підготовка й опублікування наукової статті «Українські телевізійонім».	Протягом року Травень
5.	Мисик Єлизавета	1. Захист дипломної роботи «Номінації творів Івана Франка: структура, словотвір, мотивація». 2. Опублікування наукової статті «Номінації драматичних та прозових творів Івана Франка в стилістичному аспекті».	Грудень Травень
6.	Морозенко Ольга	1. Захист дипломної роботи «Структурно-дериваційні і семантико-мотиваційні особливості найменувань українських народних пісень». 2. Опублікування наукової статті «Мотиваційні групи найменувань українських народних пісенних творів».	Грудень Травень
7.	Огурцова Наталія	1. Дослідження українських спектаклонімів. 2. Участь у науковій конференції в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини з темою виступу «Дериваційні особливості власних назв опер і балетів». 3. Участь у звітно-науковій студентській конференції Хмельницького національного університету з темою виступу «Порівняльна характеристика найменувань балетів і опер». 4. Опублікування наукової статті «Структурно-дериваційні особливості власних назв балетів і опер». 5. Захист курсової роботи «Найменування балетів і опер: порівняльний аспект».	Протягом року Квітень Травень Травень Червень
8.	Опушко Богдана	1. Дослідження ойконімії Летичівщини. 2. Підготовка й опублікування наукової статті «Ойконімія Летичівського району Хмельницької області».	Протягом року Травень
9.	Пархонюк Яна	1. Дослідження українських теонімів. 2. Підготовка й опублікування наукової статті «Теонімія української мови».	Протягом року Травень
10.	Петричук Марія	1. Дослідження українських імен. 2. Підготовка і опублікування наукової статті «Походження імен членів моєї сім'ї».	Протягом року Травень

11.	Садовець Ангеліна	1. Дослідження українських псевдонімів. 2. Підготовка і опублікування наукової статті «Семантико-мотиваційна і словотвірна структура псевдонімів українських письменників».	Протягом року Травень
12.	Храпак Тетяна	1. Дослідження українських псевдонімів. 2. Участь у науковій конференції в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини з темою виступу «Особливості словотвору і мотивації найменувань нагород радянського і власне українського періоду». 3. Участь у звітно-науковій студентській конференції Хмельницького національного університету з темою виступу «Структурно-дериваційні та семантико-мотиваційні особливості власних назв українських нагород». 4. Наукова стаття «Структурні й дериваційні особливості українських фалеронімів». 5. Захист курсової роботи «структурно-дериваційна і семантико-мотиваційна систематизація власних назв українських нагород».	Протягом року Квітень Травень Червень Травень

УХВАЛИЛИ: Плани роботи членів проблемної групи «Ономастичні студії» затвердити.

Керівник _____

Михайло ТОРЧИНСЬКИЙ

Староста _____

Наталія ОГУРЦОВА

Протокол № 2

засідання проблемної групи «Ономастичні студії»

кафедри української філології

11 листопада 2021 року

Керівник: Михайло ТОРЧИНСЬКИЙ

Староста: Наталія ОГУРЦОВА

Присутні: Гладка Софія, Дерев'янюк Ірина, Дроняк Лариса, Коваль Олена, Мисик Єлизавета, Морозенко Ольга, Огурцова Наталія, Опушко Богдана, Пархонюк Яна, Петричук Марія, Садовець Ангеліна, Храпак Тетяна.

Відсутні: немає

Порядок денний:

1. Історія вивчення власних назв української мови.
2. Обговорення наукових статей членів проблемної групи.

1. СЛУХАЛИ: ІСТОРІЯ ВИВЧЕННЯ ВЛАСНИХ НАЗВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.

ВИСТУПИЛИ: ТОРЧИНСЬКИЙ М. М., який розповів про регіональні і хронологічні особливості ономастичних студій в Україні (Донецьку, Закарпатську, Київську й Одеську наукові школи, Вінницький, Волинський, Дніпровський, Запорізький, Кропивницький, Львівський, Тернопільський, Уманський, Харківський, Хмельницький, Чернівецький ономастичні центри), зокрема про ті напрями ономастичних досліджень, які потребують поглибленого вивчення (аналіз зоонімів, мікротопонімів, ергонімів, прагматонімів, идеонімів).

УХВАЛИЛИ: Інформацію Торчинського М. М. взяти до відома.

2. СЛУХАЛИ: ОБГОВОРЕННЯ НАУКОВИХ СТАТЕЙ ЧЛЕНІВ ПРОБЛЕМНОЇ ГРУПИ.

ВИСТУПИЛИ: Мисик Єлизавета, яка ознайомила присутніх зі змістом наукової статті «Номінації драматичних та прозових творів Івана Франка в стилістичному аспекті».

Морозенко Ольга, яка ознайомила присутніх зі змістом наукової статті «Мотиваційні групи найменувань українських народних пісенних творів».

УХВАЛИЛИ: Наукові статті Мисик Єлизавети і Морозенко Ольги рекомендувати до друку у п'ятнадцятому випуску збірника наукових праць «Поділля. Філологічні студії».

Керівник _____

Михайло ТОРЧИНСЬКИЙ

Староста _____

Наталія ОГУРЦОВА

Протокол № 3

засідання проблемної групи «Ономастичні студії»

кафедри української філології

17 лютого 2022 року

Керівник: Михайло ТОРЧИНСЬКИЙ

Староста: Наталія ОГУРЦОВА

Присутні: Гладка Софія, Дерев'янюк Ірина, Дроняк Лариса, Коваль Олена, Огурцова Наталія, Опушко Богдана, Пархонюк Яна, Петричук Марія, Садовець Ангеліна, Храпак Тетяна.

Відсутні: Мисик Єлизавета, Морозенко Ольга.

Порядок денний:

1. Методика написання наукової статті.
2. Особливості українських антропонімів.
3. Обговорення наукових статей членів проблемної групи.

1. СЛУХАЛИ: МЕТОДИКА НАПИСАННЯ НАУКОВОЇ СТАТТІ.

ВИСТУПИЛИ: ТОРЧИНСЬКИЙ М. М., який розповів про особливості написання наукової статті (структурні елементи, ознаки кожного з них, порядок збирання матеріалу і його наукове опрацювання, дотримання стандартів академічної доброчесності, оформлення покликань і написання анотацій, остаточне завершення статті).

УХВАЛИЛИ: Інформацію Торчинського М. М. взяти до відома.

2. СЛУХАЛИ: ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКИХ АНТРОПОНІМІВ.

ВИСТУПИЛИ: ТОРЧИНСЬКИЙ М. М.

Ім'я – власне особове найменування, дане дитині при народженні або (рідко) вибране для себе дорослою людиною.

Типологія власних особових імен, яку пропонує Н. В. Подольська, ґрунтується на таких їхніх ознаках, як:

сфера функціонування (офіційні та неофіційні імена: *Людмила* і *Люда*, а також основні та додаткові: у паспорті *Пелагея* – у побуті *Поліна*);

характерні особливості денотата (чоловічі, жіночі, дитячі і подвійні імена, або *масоніми*, *феміноніми*, *мас-феміноніми*, *бебі-масоніми*, *бебі-феміноніми*, *бебі-мас-феміноніми*: *Олег*, *Оксана*, *Ежсен*, *Володя*, *Оля*, *Женя*);

походження (імена календарні, або *агіографічні*, *хресні*: *Михайло*, *Тетяна*, і некалендарні, або *дохристиянські*, *язичницькі*, *прізвищові*, *нові* тощо: *Малюта*, *Злата*, *Любава*, *Шостак*);

свобода вибору батьками або (рідко) самими носіями (імена канонічні, зокрема *християнські православні*: *Афанасій*, *католицькі*: *Лаврентіус* і *протестантські*: *Натаніель*, а також *магометанські*, або *мусульманські*, та *буддійські*, і неканонічні: *Вілен*, *Роза*);

продуктивність (імена частотні, зокрема модні: *Сергій, Марина*, і рідкісні, або раритетні, зокрема нові: *Міній, Ідея*);

сфера вживання, що стосується релігійних стосунків (імена мирські, чернечі і схимницькі: *Дмитро – Ігнатій – Поплій*);

стилістичне забарвлення (імена квалітативні: *Добр*, зокрема аугментативні: *Варварище*, демінутивні: *Софійка*, пейоративні: *Дуська*);

традиції іменотворення (імена династичні: *Людвик XV*, тронні: *Аменготен IV*, сімейні: *Микола – син і внук Миколи*, власне традиційні: *Юрій – у честь Ю. Гагаріна*, зокрема зв'язані: дочки *Віра, Надія, Любов*; парні: *Валерій – Валерія*);

мотиваційні відношення (імена апотропейні, або апотропайі, охоронні, обманні, захисні: *Некрас, Захворай*);

семантика твірної основи (теофорні імена: *Богдан*);

спосіб творення (гіпокористичні імена: *Слава* замість *В'ячеслав*) тощо.

Українські імена за походженням є в основному давньоєврейськими: *Ганна*, грецькими: *Федір*, латинськими: *Віталій* або ранньослов'янськими: *Володимир*. Серед сучасних імен фіксуються і запозичення з англійської, німецької, французької, італійської та інших мов. Мотивація більшості імен для широкого загалу незрозуміла, як і їхні спосіб творення, семантика твірної основи тощо. Фіксуються певні відмінності у продуктивності іменника залежно від місця проживання, освіти, професії та інших екстралінгвальних ознак. Лінгвопсихолочні особливості імен цікавлять в основному молодь, яка звертає увагу і на фонологічну структуру імені, можливості утворення форм по батькові, традиції побутування особової назви у мові та історію імені (зокрема наявність знаменитих тезок).

Прізвище – це спадкове офіційне найменування, яке вказує на належність людини до певної сім'ї.

Н. В. Подольська на основі досить різнопланових ознак виокремлює такі типи прізвищ, як:

російські: *Іванов*, українські: *Петренко*, литовські: *Яткаускайте* тощо (за національною належністю);

прізвища подвійні: *Мусін-Пушкін*, абрєвіатури: *Маршак* (з іврити), штучні: *Сувєніров*, усічені: *Бецької* – від *Трубецької* (за способом творення);

прізвища офіційні (записані у паспорті), вуличні (неофіційні), дівочі: *Складовська* – *Складовська-Кюрі*, нестандартні: *Ягода*, рідкісні: *Суперанська*, частотні: *Орлов* (за функціональним особливостями);

прізвища відматронімні: *Машкін*, відпатронімні: *Холодович*, відпрізвиських: *Ряба Шапка* – *Рябошапка* (за семантикою твірної основи) тощо.

В українській мові найбільш поширеними вважаються прізвища: 1) на -енк-о, -єнк-о: *Іванченко*; 2) на -ук-, -юк, -чук: *Васильчук*; 3) на -ськ-ий, -зьк-ий, -цьк-ий: *Уманський*; 4) антропонімізовані апелятиви: *Коваль*. Типовими для українців раніше були і прізвища (прізвищеві назви), утворені шляхом злиття лексем в одну антропоконструкцію: *Панібудьласка*.

В основі українських прізвищ – переважно інші антропоніми (імена або прізвиська), а також ад'єктивні, інші прикметники та словосполучення.

На території нашої держави засвідчено й чимало прізвищ іншомовного походження (у межах 130 різномовних антропоструктур).

Прізвисько – це власне додаткове (неофіційне) найменування, яке людина отримує на підставі якоїсь її характерної риси, обставин життя, походження або з інших мотивів. Іноді прізвисько може передаватися у спадок, що зближує його із прізвищем. Саме прізвиська були одним із основних джерел системи українських прізвищ.

Прізвиська можуть бути звеличувальними: *Ярослав Мудрий*, груповими: *Калачі*, насмішкуватими: *Пончик*, принизливими: *Сашка Фашист*.

Твірними основами для прізвиськ українців, надзвичайно поширених у побуті, насамперед є: особові найменування: *Зайченко* – *Заєць*, зовнішність людини: *Сліпий*, особливості мовлення: *Сьосьо*, поведінка, характер: *Паїнька*, різні життєві ситуації: *Танкіст* тощо.

Псевдонім – вигадане з певною метою власне особове найменування, яке функціонує поряд зі справжнім або замість нього.

Розрізняються політик-псевдоніми: *Віллі Брандт* – *Фрам Г. Е. К.*, міліті-псевдоніми: *Лев Задов* – *Зіньковський Л. А.*, логос-псевдоніми: *Менделєєв Д. І.* – *Соколов Д. В.*, спорт-псевдоніми: *Гата Камський* – *Сабір Г. Р.*, клерикал-псевдоніми: *Кронштадський І. І.* – *Сергєєв І. І.*, псевдовіртуалоніми, зокрема *псевдоінтернетоніми* та *псевдокомп'ютероніми*: *kolja* – *М. Палажинець*, *helios* – ВАТ «Геліос» у м. Ужгород.

Псевдоніми найбільш поширені у мистецьких колах, де серед артї-псевдонімів виокремлюються *белетристик-псевдоніми*: *Карпенко-Карий І. К.* – *Тобілевич І. К.*, *публіцистик-псевдоніми*: *Сева Новгородцев* – *Левенштейн В. Б.*, *музик-псевдоніми*: *Мураделі В. І.* – *Мурадов В. І.*, *сцено-псевдоніми*: *Качалов В. І.* – *Шверубович В. І.*, *цирк-псевдоніми*: *Кіо І. Е.* – *Гірифельд-Ренард І. Е.*, *шоу-псевдоніми*: *Тарапунька* – *Тимошенко Ю. Т.*, *вокал-псевдоніми*: *Ірина Аллегрова* – *Климчук І. О.*, *імаж-псевдоніми*: *Айвазовський І. К.* – *Айвазян О. В.*, *фільмо-псевдоніми*: *Аллен Вуді* – *Кенігсберг А. С.*

Більшість псевдонімів мотивується реальними антропонімами (іменами, прізвищами, іменами по батькові), рідше – топонімами. Іноді в основу псевдоніма покладено «звучну» лексему, яка може бути пов'язана зі сферою діяльності його носія.

УХВАЛИЛИ: Інформацію Торчинського М. М. взяти до відома.

СЛУХАЛИ: ОБГОВОРЕННЯ НАУКОВИХ СТАТЕЙ ЧЛЕНІВ ПРОБЛЕМНОЇ ГРУПИ.

ВИСТУПИЛИ: ГЛАДКА СОФІЯ, яка ознайомила присутніх зі змістом наукової статті «Походження і значення прізвищ та імен учителів Женишковецької ЗОШ І–ІІІ ступенів».

ПЕТРИЧУК МАРІЯ, яка ознайомила присутніх зі змістом наукової статті «Походження імен членів моєї сім'ї».

САДОВЕЦЬ АНГЕЛІНА, яка ознайомила присутніх зі змістом наукової статті «Семантико-мотиваційна і словотвірна структура псевдонімів українських письменників».

УХВАЛИЛИ: Наукові статті Гладкої Софії, Петричук Марії і Садовець Ангеліни рекомендувати до друку у п'ятнадцятому випуску збірника наукових праць «Поділля. Філологічні студії».

Керівник _____

Михайло ТОРЧИНСЬКИЙ

Староста _____

Наталія ОГУРЦОВА

Протокол № 4

засідання проблемної групи «Ономастичні студії»

кафедри української філології

16 березня 2022 року

Керівник: Михайло ТОРЧИНСЬКИЙ

Староста: Наталія ОГУРЦОВА

Присутні: Гладка Софія, Дерев'янюк Ірина, Дроняк Лариса, Коваль Олена, Огурцова Наталія, Опушко Богдана, Пархонюк Яна, Петричук Марія, Садовець Ангеліна, Храпак Тетяна.

Відсутні: Мисик Єлизавета, Морозенко Ольга.

Порядок денний:

1. Особливості українських топонімів.
2. Обговорення наукових статей членів проблемної групи.

СЛУХАЛИ: ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ТОПОНІМІВ.

ВИСТУПИЛИ: ТОРЧИНСЬКИЙ М. М.

Ойконіми (власні назви населених пунктів) передусім поділяються на астіоніми: *Харків, Ромни* і *комоніми: Глібів, Глушківці*, тобто найменування міських і сільських поселень, проте значних відмінностей між цими двома різновидами пропріальних одиниць не засвідчено.

Найбільш поширеними різновидами ойконімів є патронімічні (*Орлинці*), локативні (*Заслучне*), ідеологічні (*Радісне*), посесивні (*Карачіївці*), меморіальні (*Хмельницький*) та з комбінованою мотивацією, компонентом якої насамперед є квалітативи (*Великий Чернятин*).

Утворюються ойконіми насамперед від антропонімів (*Іванівка*), рідше – від гідронімів (*Збруч*), інших ойконімів (*Залетичівка*), географічних термінів (*Залісся*), прикметників (*Нижнє*) за допомогою суфіксального способу творення (*Калюсик*), а також плюралізації (*Броди*), власне семантизації (*Степок*), складання (*Кам'янець-Подільський*) і синтаксичного різновиду (*Стара Синява*).

Ойконімія є одним з найбільш досліджених класів власних назв.

Гідроніми за наявністю або відсутністю зв'язку денотата зі Світовим океаном поділяються на екстра- та інтрагідроніми, тобто номінації зовнішніх (*океанонім Атлантичний океан, пелагонім Азовське море, фіордонім Біскайська затока*) і внутрішніх (*потамонім Південний Буг, лімнонім Свितязь, гелонім Чортове болото*) гідрооб'єктів.

Гідроніми вважаються одними з найбільш давніх власних назв, тому етимологія їх часто затемнена (особливо це стосується потамонімів та лімнонімів). В основі таких найменувань можна зустріти іншомовні лексеми – тюркські, іранські, германські тощо, зокрема географічні терміни. Мотиваційні типи гідронімів – квалітативні (*Біла*), сутнісні (*Ріка*), локативні (*Ровок*) і комбіновані (*Південний Буг*); способи творення – власне семантизація (*Рів*), суфіксація (*Бужок*), основоскладання (*Синевир*) і синтаксичний (*Чорна Тиса*), особливо продуктивний серед океанонімів та пелагонімів.

Хороніми як ВН території розмежовуються на дві групи: територіоніми (суверенонім *Чеська Республіка*, регіононім *Поділля*) та ойкохороніми (агроонім *Липник*, годонім *Хрещатик*). Окремо вирізняються віоніми – ВН доріг (дромонім *Автострада*, понтонім *Південний міст*).

Ороніми залежно від розташування об'єктів стосовно рівня моря поділяються на плюс- (вулканонім *Ключевська сопка*), нуль- (планонім *Прикаспійська низовина*) та мінус-ороніми (каньйононім *Мельницький яр*). Значна частина хоронімів, віонімів і оронімів, за будовою – переважно двокомпонентних підрядних прикметниково-іменникових чи іменниково-прикметникових словосполучень, має відносно нескладну мотивацію, складниками якої є відношення сутнісні, реалізовані географічними термінами, та локативні, квалітативні, меморіальні або інші, засобами вираження яких часто є ад'ектоніми або антропоніми. Водночас фіксуються і затемнені етимології (насамперед серед давніх найменувань регіонів, островів та гірських вершин). Такими також є мікротопоніми, які дуже швидко зазнають деетимологізації, а тому особливо потребують писемної фіксації усіх даних, які стосуються цих номінацій.

СЛУХАЛИ: ОБГОВОРЕННЯ НАУКОВИХ СТАТЕЙ ЧЛЕНІВ ПРОБЛЕМНОЇ ГРУПИ.

ВИСТУПИЛИ: ДРОНЯК ЛАРИСА, яка ознайомила присутніх зі змістом наукової статті «Походження назв населених пунктів Верховинщини».

ОПУШКО БОГДАНА, яка ознайомила присутніх зі змістом наукової статті «Ойконімія Летичівського району Хмельницької області».

УХВАЛИЛИ: Наукові статті Дроняк Лариси і Опушко Богдани рекомендувати до друку у п'ятнадцятому випуску збірника наукових праць «Поділля. Філологічні студії».

Керівник _____

Михайло ТОРЧИНСЬКИЙ

Староста _____

Наталія ОГУРЦОВА